



FF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Filozofska fakulteta

Oddelek za
slavistiko

DOI: 10.4312/VLEW8235

Dmitrij Vasiljevič Grigorovič

Loterijski ples

Prevedel Vitja Bizjak

Loterijski ples

Peterburg (da o ostalih ruskih mestih sploh ne govorimo) 17. septembra zajame neprimerno večji vrvež kot na ostale, običajne dni. Kočije se ne prestando zaletavajo pred vhodi v trgovine. Ljudje vseh vrst, celo takšni, ki sploh niso nič posebnega, se valijo iz slaščičarn z zavoji in košarami pod roko. Prodajalne z oblačili in igračami so izpraznjene, skozi prostore angleške trgovine se zlepa ne prebiješ, četudi si na dobrem glasu, tržnica poka po šivih. Ne le na ulicah, malodane v vsaki hiši se na ta dan dogajanje stopnjuje prav neverjetno hitro. Tu loščijo parket, tam, čeprav to pri njih ni v navadi, obešajo zavese, ponekod, prav tako običajem navkljub, lojene sveče zamenjajo s stearinskimi, druge k dvema ali trem igralnim mizam, vsak večer razpostavljenim z nemško natančnostjo, pristavijo še dve ali tri. Skratka, pod skorajda vsako streho vsi begajo sem in tja ter v razburjenju preurejajo ...

Morda se vam bo zdelo sila čudno, da se vse to godi prav 17. septembra. Prosim vas! Mar je sploh lahko kako drugače? Sami presodite: ta ima ženo Sofjo, drugi dve hčeri, Vero in Ljubo, tretji sestro Nadeždo, spet četrtri svakinjo Agafoklejo (k sreči se to dogaja vse redkeje), petemu pa je usoda namenila vse skupaj – Vero, Ljubo, Nadeždo, Agafoklejo in Sofjo. Je sploh lahko kako drugače? Ves ta direndaj pa se ne more niti primerjati s tistim, ki ga je imel lansko leto na ta dan v svoji hiši na Peterburški strani kolegijski tajnik Foma Fomič Krutobruškov.

Pomislite: usoda, ta usoda, ki se sploh ne zmeni za čine, še manj pa za plačo, ki pride z njimi, ga je obdarila z ženo in tremi hčerami. Ker je predvidel svoj težaven položaj in izdatke, ki bi mu jih prineslo vsakoletno praznovanje godov (še danes naša sveta dolžnost), je Foma Fomič otrokom dal imena svetnic, ki godujejo na isti dan.

Mimogrede, tako ravnajo tudi ljudje, ki jih ne pestijo nadloge Krutobruškova, in prepričan sem celo, da tudi oni pri tem mislijo bolj na mošnjiček kot na veselje ob alegorični upodobitvi družine s simboli križa, sidra in plamenečega srca.¹

¹Križ – simbol vere, sidro – upanja (nade), plameneče srce – ljubezni. Godovi Vere,

Godovi v hiši Fome Fomiča bi se, kot običajno, praznovali tiho in skromno, brez posebnih ceremonij, če spoštovanemu uradniku kakšna dva meseca pred tu opisanimi dogodki ne bi padlo na misel, da priredi loterijo. Jasno, ta ideja se je, kot vse ostale, kolegijskemu tajniku porodila slučajno, in ne po premisleku; zgodilo pa se je takole.

Njegov starejši brat je imel med tretjo in četrto linijo Vasiljevskega otoka starinarnico: med drugim je prodajal pohištvo, posodo, slike in knjige. Na lepem je umrl in mu zapustil vse svoje imetje. Foma Fomič je premo-gel dovolj trden značaj, da se je kljub žalosti, ki mu je težila srce, že drugi dan po tragičnem dogodku lotil razprodaje dediščine. Nekaj stvari pa je vendarle obdržal. Foma Fomič, ki je od dobrih ljudi slišal, kako neverje-tno donosna je lahko loterija, se je odločil poskusiti svojo srečo. In res, še mesec ni bil mimo, pa so se nasveti znancev že izkazali za utemeljene in njegove sanje so se uresničile celo nad pričakovanji. Srečke so pohajale neverjetno hitro.

Čeprav je večino srečk že prodal, bi Krutobrjuškov žreb nedvomno odla-gal do neskončnosti, kot to počnejo mnogi, tudi zelo spoštovani ljudje, če mu tega ne bi preprečevala neka pomembna okoliščina.

Fomi Fomiču je nekako uspelo, da se je v oddelku usedel zraven svetnika Aleksandra Petroviča Cvirkuljajeva; svetnik, ki je sicer ob vseh priložno-stih ohranjal skrajno dostojanstvo, je bil izredno razpoložen in takrat kdo ve zakaj ni znal skriti svoje dobre volje.

V nekakšnem zanosu, ki ga občuti vsak podrejeni, kadar se v pravem trenutku usede poleg nadrejenega, si Krutobrjuškov ni mogel kaj, da mu ne bi razkril svoje namere. Aleksander Petrovič, ki se je želel izkazati kot blag predstojnik, ni le odobril tajnikovega projekta, temveč je celo kupil dve srečki in obljubil, da se bo udeležil žreba.

Loterije, kot vidite, ni bilo mogoče odložiti, Foma Fomič pa je, da bi se izognil dodatnim stroškom, za dan žreba določil god žene in hčera.

Še preden pa se lotimo opisovanja priprav na zabavo, je prav, da bralca na kratko seznanimo z osebami, ki bodo na njej odigrale glavno vlogo.

Nadežde in Ljubov (pa tudi Sofije) so se po julijanskem koledarju praznovali 17. septem-bra.

Foma Fomič Krutobruškov je majhen debelušen možak z nenavadno rdečim obrazom in gladko plešo. Na pogled ni nič posebnega, razen tega, da je popolnoma brez obrvi, kar mu daje nekakšen sladek, včasih kar sladkoben videz. Je sila pobožen, dober oče, ki že 13 let vestno opravlja svojo službo. Piše bolj slabo in zelo rad špekulira. Njegova soproga (Sofja Ivanovna), ženska srednje debelosti, je z izjemo obrvi, ki so pri njej kot nalašč čuda goste in črne, popolna kopija moža. Sosedje pravijo, da je velika obrekljivka, a jih bržkone žre zavist: Sofja Ivanovna je namreč botra nekemu garnizijskemu majorju. Gospa Krutobruškova je vročekrvna ženska in često zlorablja svoje telesne danosti (kar včasih prizna tudi sam Foma Fomič). Hčere drži na kratko, gospodari nad vso hišo in se, kadar je za kosilo mesna pita, po kateri slovi v vsem okolišu, vrti po kuhinji. Ena od razpoznavnih vrlin Sofje Ivanovne je spomin; tako dobro ji služi, da zna na pamet ves koledar. Le vprašajte jo, kdaj goduje Mamelfa, kdaj Evpsihij in kdaj Evtihij, pa vam bo na mah in brez napake naštela dni, ko praznujejo Mamelfa, Evtihij in Evpsihij. Sofja Ivanovna rada vabi v goste; eno kliče na čaj, drugo na pecivo, tretjo na omleto, čeprav jih, kakor je v navadi v Moskvi, ob koncu obiska običajno na smrt ošteje, češ da ji odjedajo. Gospa Krutobruškova je kljub temu sijajna gostiteljica in dobra soproga. Kar pa se tiče hčera Fome Fomiča, lahko za nas njihovo zunanost opiše neka kazanska pesem:

.....
Ena je Vera, črnolaska;
druga, Ljuba, je koketa;
tretja, Nadja plavolasa,
od vseh najlepšega je stasa!

In res, Nadinka, najmlajša hči spoštovanega uradnika, se od zavistnih sester loči po še kar prikupnem obrazku. Ljubočka, najstarejša, je že godna za ženitev – šteje jih 27 –, zato se še toliko bolj dobrika in spogleduje. Za seboj ima že lepo število ljubezenskih dogodivščin, ena pa si zasluži, da jo omenimo. Nekoč se je zatrapala v nekega kolegijskega regulatorja, ki je redno prihajal k njim. Registrator je dajal upanje na poroko, a se je

pozneje izkazalo, da je to počel kar tako, iz dolgčasa, še posebej potem, ko se je poročil s trgovčevu hčerjo. Ljuba Fominišna se je v navalu obupa in ljubosumja sprva hotela vreči v Malo Nevko, a se je na srečo zadovoljila s pismom prevarantu:

»Sram vas bodi, da ste me prevarali, ne le pred vami tudi pred Bogom draga je moja čast, Bog vas bo kaznoval kako ste mogli to storiti ... Ah neznosno, imeti zlo za dobro, prebrala sem vaše sporočilo in se onezvestila mar bi me s peštolo ubili se ne bi mučila ... Ah, ah, trpim zaradi vas z dobrotjo duše Bog vas bo ostro kaznuval za žalitev Bog stabo umiram otžalusti ah ah zlodej ...«

Ko je takole izlila svoje gorje, se je Ljuba Fominišna kakor v maščevanju nezvestemu ljubimcu začela spogledovati z vsemi njegovimi znanci; ker pa niti eden od njih ni podlegel njenim čarom, je še danes samska.

Veročka je popolno nasprotje sestre. Zelo je sramežljiva in sentimentalna pa precej občutljiva. Če na dvorišču petelin tepe kuro – joče, če ji ne uspe vdeti sukanca v šivanko – spet joče, če spusti krožnik ali natrga predpanski – nove solze. Skratka, lica moči, kadar se ji zljubi. Vedno ima pod blazino kak mračen roman, kot je *Ljubezen črnca ali Črni, kakršnih je malo belih* ali kaj podobnega. Ljubočka jo nepopisno rada zmerja s *cmero*. Nadinka je popoln otrok in neprestano prepeva: »Klavir je zaigral – uuu – leti, žalost moja!« in tako naprej.

Vse tri brez izjeme se silno rade uredijo in sprehodijo po trgovinah.

Da bi bila slika družinske sreče kolegijskega tajnika popolna, moramo bralca nujno seznaniti s Savišno, ki pri njem, če se izrazimo uradniško, opravlja naloge kuharice. Savišna se kakor vse ruske ženske, ki se ukvarjajo s kuharsko umetnostjo, ne more pohvaliti s prekomernim redoljubjem. Tudi preveč vljudna ni, saj so jo nedolgo tega pripeljali iz Kaluge, njenega rojstnega kraja. Sovraži brisati prah; nikakor ne more razumeti, čemu se to sploh počne, in kadar jo k temu opravilu sili Sofja Ivanovna, godrnja: »Da bi te vrag! Briši prah, kolkar hočeš, jutri bo hudiča dvakrat več.« Ljubi, Veri in Nadinki pravi mlade gospodične ter jim v prostem času še kar posrečeno prerokuje iz kart.

Sedemnajstega septembra je družina kolegijskega tajnika vstala dosti prej

kot po navadi. Po običajnih čestitkah in potem, ko je Savišna Sofji Ivanovni prinesla presto, so se posedli okoli vročega samovara in se lotili čaja.

»No, mamica, pa smo dočakali tvoj god,« je rekel Foma Fomič, srebaje čaj. »Kako, Nadja (bila je njegova ljubljenska), si kaj vesela, ker bodo danes obiski? Se mi zdi, da že cela dva tedna sanjate le o tem, ni res? ...«

»Zdaj pa rajši k stvari,« je z resnim glasom odgovorila Sofja Ivanovna. »Prav nič mi ni do smeha, ko pomislim, koliko ljudi se bo nateplo ... Kam jih bomo dali, pomisli ... Vsega dve sobi ...«

»Kaj pa naj storimo! ... Poleg svojcev in prijateljev bi morali priti še tisti, ki so kupili srečke za loterijo ... Tudi sam sem mislil, da bo stanovanjce premajčkeno, a morda se ne prikažejo vsi ...«

»Kaj da ne! Ah, ti trapček! Mar ne veš, da samo čakajo, da kaj pojedjo in spijejo na tuj račun.«

»Bo že tako, Sofja Ivanovna, no, če bog da, nekako ... Počakaj! Pogledati moram, koliko srečk je ostalo.«

Foma Fomič je stekel k predalniku, ga odprl in vzel iz drugega predala od spodaj list papirja, na katerem so bile napisane oštevilčene nagrade. Spisek je, tako kot vsi ostali družinski člani, že zdavnaj znal na pamet, ker se je z njim ponašal – šlo je za njegovo lastno *domislico* – in ker ga je imel za jamstvo za precejšnjo vsoto denarja (nekateri uradniki so srečke vzeli na dolg).

In kolegijski tajnik je že stotič prebral: »Prirejamo prijateljsko loterijo s plesom, glasbo, večerjo in raznimi razvedrili. Dobitki:

1. Brilljantni prstan.
2. Srebrna angleška ura.
3. Zlata verižica s ključkom.
4. Klavir.
5. Velika sepiolitna pipa s srebrnim okvirjem in dolg čubuk.

6. Italijanska šatulja z damskimi stvarmi, kot so škarje, naprstnik, blazinica za šivanke, šivanka, dva biserovinasta motka in zrcalo. Cena srečke je en srebrni rubelj.«

Spodaj, kjer so bile označene številke, so se znanci in prijatelji Fome Fomiča podpisali nasproti srečk, ki so jih izbrali. Ob tistih nekaj srečkah, ki so bile kupljene z gotovino, je natančni gostitelj začrtal majhne križce. Skratka, vse je bilo, kot je treba. Človeka, tujega majhnemu uradniškemu krogu, bi lahko v začudenje spravilo zgolj to, da večina uradnikov na spisek ni zapisala svojih priimkov, ampak je list posula z raznimi alegoričnimi zabeležkami. Ob osmi alineji je bilo na primer napisano: *srečnež*. Malo nižje je verjetno kak šaljivec ali tako imenovana »duša oddelka« dokaj skrbno načelil: *adieu, mon cher ami*. Spet drugje so priimek kdo ve zakaj zamenjale tele besede: *moje spoštovanje*, in tako naprej.

Zdelo se je, da Foma Fomiča silno veselijo takšne ljubeznivosti. Bral je dalje: »Konec srečk, kolegijski tajnik Foma Krutobrjuškov, 1844. leta, 17. avgusta.«

»Le Mihajla Mihajlovič Žolčni ni vzel srečke,« je rekel in nehal brati. »Ne, pravi, poznamo mi te loterije. Najsi je kupoval srečke, nikoli ni dobil, pa se je zarekel, da ne bo več igral. Skopuh, samo na obiske hodi in gobezda, drugega ne zna.«

»Enkrat bo že videl ... Preberi, kdo kaj pride, nekaj bo treba pripraviti.«

»Pride Aleksander Petrovič Cvirkuljajev, naš svetnik ... Dve srečki je kupil ... Ljuba, prosim, ne pozabi najprej njemu ponuditi jabolka, prigrizkov in vsega, kar bo ... Pa potrudite se, da mu boste pogodu, kot se le da ... Potem pride še Bakh Onufrijevič ...«

»Ah, Foša, napil se ga bo kot pri Ivanu Ivanoviču Masljanikovu na krstu.«

»Da se temu izognemo, naj vsak dobi nič več kot en *punček* ... Pridejo še: Mefodij Karpič, kolegijski asesor, Akula Gerasimovič Jeršov, eksekutor, botra Arina Petrovna, ona je sicer domača, Sila Mamontovič s soprogo ... Ivan Ivanovič Masljanikov ...«

»Kar pogledaj, Foma Fomič, s čim jih bomo pa nahranili? Skoraj ves oddelek ... Sam presodi ...«

»Ne gre drugače, mamica, saj je loterija, ne bomo jih zastonj gostili ... Pri-
dejo še: Voloskov, pomočnik načelnika, Vladimir Makarovič Semjanič-
kin s soprogo ... Natalja Kuzminišna ... Zlomek, pozabil sem na Ivana Iva-
noviča Jolkina ... Čudovit mladenič, v dobrih odnosih z vodstvom, plača
pa taka, da ... Ta bi bil pravi za Ljubočko ...«

»No, kar imejte ga,« je grobo odrezala starejša hči Krutobrjuškova. »Rajši
se obesim, kot da omožim takegale pisarčka ...«

»Tebi človek zlepa ne ugodi! In zakaj ga ne bi vzela? Res, ne razumem!
Da le ne zataji Apolon Ignatjevič. Obljubil je, da bo kakšno urezal na kla-
virju. Bog ve, kako bo z njim? Kaj če nam vse popije, pa lep adijo ... Glejte,
otroci,« je nadaljeval Foma Fomič, »bodite prijazni z gosti, za božjo voljo.
Še posebej z našim svetnikom; pomemben človek je, mogoče nas vzame
pod okrilje.«

»Če sploh bo kaj vzeti,« je rekla Ljubočka in odrinila skodelico. »Vsaj
nove obleke bi nam sešili, da nismo kot kakšne razcapanke ...«

»Kako? Je mati slabša od tebe, kaj? A! Povej, je slabša od tebe mati, ki hodi
okoli v stari halji in jo vsaki dve leti obrača ... Je sestra slabša od tebe? A!
je iznenada vzrojila Sofja Ivanovna in stopila proti hčeri.

»Nikar ... Sonjuška ... Pusti jo ... Pa ravno danes ...« je rekel Foma Fomič
in prijel soprogo za roko, ki se je že dvignila nad hčerin hrbet (omenili
smo že, da je Sofja Ivanovna rada uporabila silo).

»Ne, ne, je slabša mati, kaj?«

»Kaj se pa derete,« je zavpila Ljubočka. »Naj vas kar tile dve avši poslu-
šata, jaz še vedeti nočem!«

»Hi, hi, hi ...« se je piskajoče pritožila Veročka. »Kako si naju drzne ob-
kladati z avšami ...«

Ljuba Fominišna je šla v drugo sobo in močno zaloputnila z vrati. Kmalu
se je zasllišal grozen tulež in nemudoma pomiril ostale družinske člane.
Sofja Ivanovna, ki je bila takšnih scen vajena, si je nalila novo skodelico
čaja. Veročka je nehala hlipati, Foma Fomič se je zleknil na divanu.

»No, mati moja,« je rekel, »glede nakupov ti kar uredi, kakor veš in znaš,

jaz bom pa z otroki vse pospravil, takole ne moremo pustiti. Tu imaš dva desetaka,« je nadaljeval soprog in vzel denar iz zamaščene usnjene listnice. »Več res nimam ...«

»Mislim, da bo dovolj ... Pa dobro bi bilo zapisati, kaj je treba kupiti, da ne pozabim ... Vstani vendar, kaj si se razkomodil, mar imaš čas počivati ...«

Foma Fomič je vstal, vzel črnilnik in začel pisati po nareku:

»Pol funta čaja, steklenica ruma, dva funta fig in sladkarij, škornji za Nadjo, pet limon, osem zavojčkov stearinskih sveč ...«

»Mamica, kupite, prosim, šminko, rožnato,« je vskočila Nadinka.

»Da ... No, zapiši: rožnata šminka, črna vrvica, dva rumena trakova, osem funtov teletine ...«

»Nemara boš kupila ves Peterburg ... Usmili se, Sofja Ivanovna, denarja ni ... Kaj ti bo teletina, kaj vruga ti bo teletina?«

»Bodi tako dober in se ne vtikaj, samo piši ...«

»Zaboga, Sofja Ivanovna, teletina je povsem odveč ... Kupi rajši kaviar, svež, dober kaviar ... To bo bolje, pa še ceneje ...«

»Že prav, že prav, napiši ...«

»Kaviar ... Zdaj je menda vse ... Zbogom, mi pa na delo, čas je že! Kmalu bo deset, pa še nič ni pripravljeno.«

Sofja Ivanovna si je ogrnila plašč, zvezala v culo spisek in bankovce ter se v spremstvu Savišne z izvoščkom kmalu odpravila v mesto.

Nalogo, ki si jo je zadal glava družine, je še dodatno oteževala kaj nepripravna prostorska razporeditev stanovanja. Imelo je pomanjkljivost, ki si jo delijo vsa peterburška bivališča: začenjalo se je s kuhinjo. Iz kuhinje je vodil ozek hodnik, popolnoma neprehoden zaradi zakonske postelje Krutobrjuškovih, ki je ni bilo mogoče postaviti nikamor drugam. V naslednjo sobo se je dalo preriniti le bočno, tisti, ki jim je tovrsten manever preprečevala močnejša postava, pa so jo morali preskočiti; sicer pa za trebušaste tudi to ni bilo zares izvedljivo. Na koncu hodnika sta bili dve sobi. Prva je služila za sprejemnico in salon, druga Veročki, Nadinki in

Ljubočki za spalnico.

Foma Fomič vsem oviram navkljub ni izgubljal poguma (imel je takšno navado). Na sredo prve sobe je kot glavni dobitek postavil klavir. Na njem so bile lično razpostavljene ostale nagrade; zlasti sta izstopali italijanska šatulja ter bajna sepiolitna pipa, ki se je ponosno pela na barvnem krožniku. V krog so bili postavljeni stoli in dva divana, oblečena v staro, a lepo prevleko. Mlečno sive stene so popestrili s slikami, med katerimi sta si portret direktorja oddelka (imeti ga mora vsak *ambiciozen* uradnik), v katerem je služil Krutobrjuškov, ter nek oljnat pejsaž, tako počrnel, da se je nebo na njem komaj še razločilo od tal, zaslužila več pozornosti kot ostale. Nasproti enega od divanov je Foma Fomič postavil okroglo mizico, ki jo je ob priložnosti kupil pred mnogimi leti. Stenska ura je ostala na običajnem mestu zraven okna.

Še več dela je terjala ureditev druge sobe. Ljubočka se za nobeno ceno ni hotela premakniti, navzlic očetovim prošnjam in Veročkinim solzam. Naposled so jo nekako pregovorili in tudi spalnica treh deklet je postala še kar všečna. Naznačili so jo za kvartopirce.

Foma Fomič in hčere se še niso uspeli dodobra urediti, ko je v sobo stopila botra Arina Petrovna s presto izredne velikosti (priljubljeno darilo kuharic, botric, stark, ki so prišle do kakšnega denarja, in oskrbnic).

»Pozdravljen, Foma Fomič, pozdravljena, dekleta,« je rekla in odložila stvari na okroglo mizico. »Vsem vam od srca želim, da vam Gospod (tu se je prekrizala) nakloni sreče, spokoja in dobrih ženinov (po vrsti je poljubila dekleta). No, kje imaš pa ženo?« je vprašala s povsem drugačnim tonom. »Verjetno je šla po nakupih in opravkih. Naj jo Bog izmaže, ribice so te dni nekam drage, prekleti trgovci odirajo brez sramu.« Zadnje besede je izgovorila nenavadno hitro.

»Ni kaj reči, mamica, tale direndaj me bo spravil na beraško palico,« je rekel Foma Fomič, nekoliko vznejevoljen spričo botrinega nenapovedanega obiska, predvsem pa zaradi vesti o zasoljenih cenah ... »Najlepša hvala, da niste pozabili in ste nas prišli pogledat ...«

»Kaj pozabila, še prestico sem vam prinesla, mislila sem si: morda prav pride, pa sem jo kupila ... Verjetno bo zvečer dosti ljudi?«

»Da, mamica Arina Petrovna, dosti, dosti ... Prisedite vendar, kaj stojite ...«

»Ne, hvala, samo na hitro sem se oglasila, da vam voščim ... Vem, že brez mene imate dovolj dela ... Zvečer pa tako pridem ...«

»Obvezno ... Pričakujemo vas ...«

Po vnovičnem poljubljanju je Arina Petrovna v spremstvu godovnice (Nadinke) odšla, Krutobruškovi pa so znova prijeli za delo. Vse je bilo že nared, ko se je vrnila Sofja Ivanovna, ovešena z zavoji in škrniclji. Prelotela je sobe in bila z videnim zadovoljna. Zmotila jo je le zakonska postelja, ki se je tako nelepo razpenjala poprek čez hodnik. Člani družine kolegijskega tajnika so se po hitrem in, kakor pravijo, skromnem kosilcu posvetili vsak svoji lastni zunanosti.

Ob osmih so stopnišče Krutobruškovih osvetlili končki lojenih sveč, ki jih je skrbno hranila varčna gospodinja. Umetelno so bili vstavljeni v ogromne repe, ki jih je navrtal sam Foma Fomič. V veži sta goreli dve oljni svetilki, v stanovanju so se na skorajda vsaki mizi v visokih svečnikih pele *stearinske* sveče. Če je šlo soditi po razsvetljavi, se je obetal veličasten ples.

Foma Fomič je v novi uniformi z belo kravato tekal iz ene sobe v drugo in neprestano popravljaj bodisi kose pohištva bodisi kako svečko, ki ni ubogala njegovih tresočih prstov (Foma Fomič je bil strašno razburjen), naposled pa je začel prositi hčere, naj kar najhitreje končajo toaleta.

Sofja Ivanovna je bila že zdavnaj v kuhinji. Napori skrbne gospodinje so obrodili sadove: na krožnikih so stali kupčki fig, sladkarij, krimskih jabolk (zaščitni znak vseh vrst plesov, zabav in piknikov), prerezanih na pol; tu so bili še obloženi kruhki. Kozarci, zaenkrat prazni, so bili postrojeni na kuhinjskem predalniku in pripravljani sprejeti vase tisti blagodejni nektar, ki ga je uradnik krstil za *punček*. Kljub vsem tem opraviлом je Sofja Ivanovna našla čas, da je popazila na Savišno, ki je na skrinji (mize so bile vse do zadnje zasedene) mesila mesno pito.

»No, poglej, Savišna,« je rekla Sofja Ivanovna. »Delaj tako, kot sem ti govorila; gostom moškega spola strezi punč, ženskam pa čaj, pa ne pozabi: ne dolivaj, dokler ti ne rečem ... E! Ne zažgi pite ...«

»Kakopak, Sofja Ivanovna, ne bom zamočila ...«

»Tako, tako, pa nareži jo ... Ne, ne, to bom sama naredila ... Ti samo podajaj, ko ti rečem.«

»Seveda, Sofja Ivanovna ... Bo dost gostov?«

»Da, da, vrag jih vzemi, zaboga, precej ...«

»Kje pa so, Sofja Ivanovna?« je rekel Foma Fomič in stopil v kuhinjo. »Kmalu bo devet ...«

»Bodo že prišli ... Pa Ljuba, Nadja – sta pripravljeni? Časa za mazanje je bilo najbrž dovolj ...«

»Ne še, večkrat sem jima rekel: gostje vaju bodo prehiteli, onidve bi pa še rutico, pa zaponkico ... Same težave so z njima, ti rečem.«

»Čakaj, ju bom jaz pognala!« To rekoč, se je Sofja Ivanovna odpravila v sprejemnico, kjer so se godovnice pripravljale na ples.

»Kako, bosta kmalu? Ljuba! Se boš še dolgo afnala pred ogledalom?«

»Ljubi bog! Človek se še obleči ne more! Hočete, da sva videti kot razcapanki? Že tako nisva ničemur podobni ...«

»Glej, tako pa ...«

V tistem trenutku se je v kuhinji zaslišal hrup in Sofja Ivanovna je, ne da bi dokončala misel, planila na hodnik. Vera, Ljuba in Nadja so šminko, ogledalce in glavnike hipoma skrile pod divan ter se postavile ob vrata, kot da ni nič. Ko je gospodinja stopila v kuhinjo, je Foma Fomič Natalji Vasiljevni Semjaničkini, ki je prišla z možem in dvema hčerama, Anfiso in Ašinko, že snemal z ramen plašč iz lisičjega krzna.

»Pozdravljeni, draga Sofja Ivanovna,« je rekla Semjaničkina, ki je zelo rada igrala svetovljanko. »Pa smo tu, voščim za god in čestitam za godovnice ... Svoje otročke sem pripeljala ...«

»Da, še svoje otročke sva pripeljala k vam,« je zadržano rekel Vladimir Makarovič Semjaničkin.

»Ah! Koliko dela morate imeti, draga Sofja Ivanovna! Ravno danes sem rekla možu: da uspeš za toliko gostov vse pripraviti, moraš biti takšna

gospodinja, kakršna je Sofja Ivanovna ...«

»Da, žena je rekla ...« je znova zamomljal Semjaničkin.

»Izvolite v sobo ... Natalja Vasiljevna ... Vladimir Makarovič ... Anfisa Vladimirovna ... Ponižno prosim ...«

»Vladimir Makarovič, ponižno prosim,« je rekel Foma Fomič in z roko vabil gosta.

Semjaničkini so se zganili. Prva je stopala Natalja Vasiljevna, oblečena, kakor rečemo, kot da so jo iz škatlice vzeli. Zaradi rumenih trakov je močno spominjala na kako indijsko božanstvo. Sledili sta ji obe gospodični, ki nikakor nista bili grdi. Na repu spreveda je šel sramežljivi Semjaničkin, suhčen, majčken, rumenkast, v vrečasti uniformi, ki se mu je nekam nerodno prilegala, z večno solzečim se levim očesom. Potem ko so se prebili skozi Termopilsko ožino (stisnjen prostor med steno in posteljo), so Semjaničkini srečno prišli v sprejemnico, kjer so jih čakale hčere Krutobruškova.

Toda komaj je Sofja Ivanovna posedla goste na divan in načela zanimiv pogovor o draginji stanovanja, o njegovi toploti, udobju in neudobju, že se je iz kuhinje spet zaslišal hrup, glas Fome Fomiča pa je naznanil prihod novih gostov. Sofja Ivanovna si je štela v dolžnost, da jim pohiti naproti.

Tokrat je pred seboj zagledala Silo Mamontoviča Buslova. Stokajoče in sopihajoče si je slačil letni plašč (Sile Mamontoviča ni nikdar zeblo, zato je menil, da mu v zimskem času ni treba nositi drugačnih oblačil). Njegovi debeli prsti, ki so močno spominjali na korenčke, nikakor niso hoteli ubogati svojega gospodarja in zdelo se je, da se mu vse bolj upirajo. Ko se je zajetni računovodja naposled otresel plašča, je najprej stisnil roko Fomi Fomiču, nato pa se je obrnil k Sofji Ivanovni.

»Od srca sem vesel, gospa, da vam imam priložnost osebno voščiti za god kot tudi našemu dragemu Fomi Fomiču ... Ženo sem pripeljal s seboj pa hčer ... Naj vas seznanim ...«

S temi besedami se je pomaknil vstran in predstavil Sofji Ivanovni kot trsko suho žensko z natupirano pričesko ter tako naškrobljeno obleko, da bi se lahko v nuji vanjo skrtil tudi sam Sila Mamontovič. Gospa Buslova je

predstavila hčer, mlado devetnajstletno dekle.

Po običajnih pozdravih in poljubljanjih so se dame odpravile v sprejemnico, kjer je vonj po *nageljnih* postal še močnejši.

»Sofja Ivanovna,« je rekla Semjaničkina, ko je vstajala z divana, »nisem še videla nagrad – so vse tu?«

»Vse, Natalja Vasiljevna; poglejte, kakšna prekrasna šatuljica, enostavno čudovito, pa še prave francoske izdelave je.«

»Da, šatuljica je res čedna. Kaj si želiš zadeti, Anfisa?« je, ko je gostiteljica odšla, nadaljevala Semjaničkina in se obrnila k hčeri. »Šatuljo za šivanje ali klavir? Menda hočeš klavir?«

»Ne, mamica, ljubši mi je briljantni prstan.«

»Jaz bi raje zlato verižico s ključkom,« je rekla Ašinka.

»Jaz pa kar mislim,« je polglasno dodala Natalja Vasiljevna, »da ne bomo ničesar dobile, najbrž so gostitelji najboljše srečke vzeli zase ... Bosta videli ... Vladimir Makarovič, kje se obiraš? Sam sedi v kotu in nagrad še pogledati noče!«

Na tej točki zapazimo, da ima gospod Semjaničkin majčkeno slabost. Kamorkoli ga posedeš, takoj zaspi. Poleg tega v spanec zdrkne tako hitro, da se še obrniti ne moreš, pa ima že zaprte oči in iz nosu izpušča rahel pisk. Kar spal je, okoli njega pa se je vse dogajalo kakor v sanjah.

Glas soproge (edino sredstvo, ki Vladimirja Makaroviča iztrga iz letargije) ga je nemudoma prebudil.

»Kaj ... Natalja Vasiljevna?« je rekel, ko je šel proti ženi.

»No, kaj bi pa ti rad zadel?« je vprašala. »Menda uro?«

»Uro, Natalja Vasiljevna ...«

»Klavirja se tudi ne bi branil?«

»Sepiolitna pipa je blazno lepa, Natalja Vasiljevna ...«

»Pa si našel jezik! Sepiolitna pipa! Tudi če mi jo podarijo, je ne vzamem ... Ampak šatulja ... No, to pa je nekaj drugega ...«

»Da, šatulja ... Boljša ...«

Trskasta žena in hči Sile Mamontoviča se sploh nista vključili v dogajanje in sta kakor vkopani sedeli na mestu.

Kmalu so težki vzdih, ki so se razlegali po hodniku, oznanili, da se debeli računovodja skuša preriniti mimo postelje; na presenečenje vseh se je hitro pojavil v sprejemnici.

Medtem ko je ta spoštovani mož, strasten ljubitelj glasbe, gledališča in nasploh vsega izbranega, med drugim moskovskih tobačnic, orožja in statuet, ki jih prodajajo na ulici, damam razlagal o veselju, ki mu ga pri-
našajo tovrstni predmeti, se je stanovanje Krutobrjuškova napolnilo z go-
sti.

Eden za drugim so prihajali: Bakh Onufrijevič Peterka, bralcu že poznana botra Arina Petrovna, pomočnik računovodje Aristarh Visarjonovič, čigar oči so silno spominjale na oči bišona, ki ga gospodarica razvaja z mesom – tonile so v nekakšni brusnični marmeladi.

V sprejemnici Fome Fomiča je že postalo tesno, ko so se pojavili še Ivan Ivanovič Masljanikov s svojim sinčkom Vanjušo, Mihajla Mihajlovič Žolčni, uradnik v pokoju, in Apolon Ignatjevič, prav tisti, ki bi moral igrati na klavir. Prihod slednjega je še posebej razveselil in pomiril Fomo Fomiča.

»Foma Fomič! O, Foma Fomič! Kako, bratec, bo kmalu loterija?« je vprašal Mihajla Mihajlovič Žolčni, ko se je društvo posedlo.

»Čakamo samo Aleksandra Petroviča ... Našega svetnika ...«

»Kako! Tudi on bo ... Ohoho ... Jaz pa tega nisem vedel,« je rekel Sila Mamontovič in si obrisal pot, ki mu je kapljal z nosu. »Vidim, Foma Fomič, da tale tvoj ples ni od muh ...«

»Aleksander Petrovič je celo kupil dve srečki ...«

»Kako! In dve srečki je kupil! Sijajno, prijatelj, sijajno!«

»Mu ju je že kako vsilil,« je Žolčni šepnil v uho Akuli Gerasimoviču Jeršovu, eksekutorju.

»Akula Gerasimovič, moje najponižnejše spoštovanje,« je spregovoril Foma Fomič in se napotil k njemu, »hvala za obisk ...«

»Z veseljem ... Ni se treba zahvaljevati ...«

»Pozdravljeni, Ivan Ivanovič,« je nadaljeval Krutobrjuškov, ko je zagledal Masljanikova z Vanjušo, »že dolgo se nismo videli ... Kako vam služi zdravje?«

»Shajam, spoštovani Foma Fomič ...«

»Pozdravljen, Vanja ... Kako bister fantič ...«

»Dušica, poljubi vendar strička,« je rekel Ivan Ivanovič in pobožal sina po glavi.

»Koliko je star?«

»Na dan Frola in Lavra je bil šest.«

»Šest! ... Kličejo me, Ivan Ivanovič ... Oprostite ...« Foma Fomič je odšel na hodnik.

»Atek ... Atek ... Kaj je pa tole?« je vprašal Vanjuša in pokazal na klavir.

»To je glasba, dušica ... To igrajo.«

»Glasba ... Pa tole?« je nadaljeval otrok, ki se je medtem skobacal na klavir in tical pipo, uro in italijansko šatuljo.

»Pusti, pusti, dušica, da ne razbiješ ... To je pipa.«

»Bipa!«

»Povejte, prosim, Ivan Ivanovič, kako je z zdravjem vaše soproge?« je vprašala Sofja Ivanovna.

»Najlepša hvala za skrb ... Upam, da bo kmalu vsega konec.«

»Kako, mar še ni rodila?«

»Ne, toda vsak čas ...«

»Foma Fomič! Sofja Ivanovna! Kaj pa loterija?« se je zaslišalo nekaj glasov.

»Vsak čas, gospoda, vsak čas; malo počakajte ... Mislim, da kmalu pride Aleksander Petrovič; morate se strinjati, da brez njega ne bo šlo ...«

»Glede srečk tudi še nisi ničesar ukrenil,« je rekla botra Arina Petrovna.

»Vse je pripravljeno, samo še Aleksandra Petroviča čakamo ...«

»Kdo pa bo žrebal srečke?«

»Kdorkoli že, saj je vseeno.«

»Ne, Foma Fomič, žrebatih jih mora otrok ... Povsod se tako počne ...« se je oglasil Mihajla Mihajlovič Žolčni, nepopisno vesel, da je navzoče spravil v zadrego ...

»Da, se razume,« je pritegnil Sila Mamontovič, »se razume, srečke mora žrebatih otrok ... To je, se pravi, emblem nedolžnosti, angel božji ...«

»Potem nam bo pa Ivan Ivanovič posodil svojega Vanjičko.«

»Z veseljem, kajpada ... Vanja, Vanja, bi žrebal srečke?«

»Bi ... Žrabal ...«

»Kako prikupen otrok,« je rekla Natalja Vasiljevna, ki je s hčerami Kru-tobrjuškova stopila k Masljanikovu ... »In koliko je star?«

»Na dan Frola in Lavra je bil šest ...«

»Poljubi me, dušica,« je nadaljevala gospa Semjaničkina.

»Poljubi no tetko ...«

Ivan Ivanovič je bil sila zadovoljen, da se gostje Fome Fomiča tako zanimajo za njegovega sina; posadil si ga je na kolena.

»No, kako, hlaček, koga imaš raje: mamico ali atka?«

»Ma... ma... in atka.«

»A, bistra glava! Poljubi me, dušica! Kako pameten fantek! Kako se že zdaj vidi, da bo glavica!« se je naenkrat zaslišalo iz gruča, ki se je zbrala okrog Ivana Ivanoviča.

Masljanikov je bil ves iz sebe od radosti. Da bi se z Vanjušino bistrumnostjo še bolj postavil pred gosti, ga je vprašal:

»Kaj bi pa raje, da bi mamica rodila – bratca ali sestrico?«

»Ko... ko... konjička,« je prepričano odgovoril Vanjuša.

Gruča se je zahohotala. Ivan Ivanovič, ki ni pričakoval takšnega odgo-

vora, se je tako zmedel, da je spustil sina na tla in si začel brez kakršne-gakoli razloga šariti po žepu. V tistem trenutku se je med vrati prikazal svetnik Aleksander Petrovič Cvirkuljajev, za njim pa gostitelj. Aleksander Petrovič se je dokaj dostojanstveno priklonil in se z nekako prisiljenim tonom obrnil k Fomi Fomiču:

»Predstavi me svoji ženi ... Hočem jo spoznati.«

»Sofja Ivanovna ... Sof ... Tukaj ... Aleksander Petrovič ...« Krutobruškov je potiskal naprej ženo in hčere.

»Saj so še mlade, bratec,« je z določeno nežnostjo rekel svetnik in brez zadržkov potresel Nadinko za brado ... »Kaj je pa z loterijo?«

»Vsak čas, Aleksander Petrovič, vsak čas ...«

Družba je obstopila klavir; Mihajla Mihajlovič Žolčni in eksekutor sta se trudila, da bi bila svetniku karseda pred očmi.

Vanjušo so na veliko očetovo zadovoljstvo posadili na klavir, med šatuljo in sepiolitno pipo, ki je še vedno ležala na krožniku, da bo vlekel prazne in dobitne listke. Številke je govorila Anfisa Vladimirovna, starejša hči gospe Semjaničkine.

Loterija se je začela.

Samo dve osebi se nista udeležili žreba: občutljiva Vera Fominišna in Dmitrij Aleksejevič Voloskov, ki je do nje že od nekaj čutil neubranljivo draž. Umaknila sta se vstran in se zavila v molk, ki so ga trgali le globoki vzdih: tako sta si izkazovala ljubezen.

Medtem so zbrane na drugem koncu sobe prevevali povsem drugačni občutki. Vsakič, ko je Anfisa Vladimirovna izvlekla številko, še posebej pa, ko je mali Vanjuša razgrinjal dobitne ali prazne papirčke, je neučakana množica pritisnila h klavirju.

»Devet!« je razglasila Anfisa Vladimirovna.

»Zadel!« se je radostno nasmehnil Mihajla Mihajlovič.

»Petnajst!«

»Zadel!«

»A! K vragu!« je rekel Akula Gerasimovič Jeršov. »Nič! Sicer sem pa vedel; še danes sem govoril Mihailu Aleksandroviču Poplevinu, da bom najbrž izgubil ... Sem pač pod takšno zvezdo rojen!«

»Sem vam rekel,« mu je šepnil v uho Žolčni, »da tu nekaj smrdi, prav res nekaj smrdi ... Le glejte, svetnik bo gotovo kaj zadel.«

»Enaindvajset!«

»Zadel!«

»Sedemindvetdeset!«

»Zadel!«

»Tri!«

»Zadel!«

»Ena!«

Natalja Vasiljevna je obnemela. To je bila njena številka.

Ivan Ivanovič, ki se nikakor ni ločil od sina, mu je pomagal razgrniti papirček in še kar razločno prebral:

»Sepiolitna pipa s srebrnim okvirjem in dolg ...«

»No, saj se mi je zdelo! Pa tako sem si želela šatuljo! Vladimir Makarovič!«

Toda odgovora ni bilo; gospod Semjaničkin se je bržkone kam usedel. Loterija se je nadaljevala.

»Trinajst!«

»Zadel!«

»Šestinpetdeset!«

»Zadel!«

»Sto!«

Ivan Ivanovič je prebral: »Italijanska šatulja.«

»Kako, sem dobil?« je s samozadovoljnim nasmehom vprašal svetnik. »Pri-

znam, nisem se nadejal ...«

»Čast vam imava čestitati,« sta v en glas rekla Jeršov in Žolčni.

»Naj vam nagrado dostavimo na dom, Aleksander Petrovič, ali jo boste vzeli kar sami?«

»Ne, čemu vendar, raje sam vzamem,« je odgovoril svetnik.

»Sem rekel, da smrdi!« je Mihajla Mihajlovič šepnil eksekutorju.

»Zdaj je tudi meni povsem jasno.«

Loterija se je kmalu končala. Klavir je dobil nek uradnik, ki se zabave ni udeležil. Ostale stvari so se domala vse vrnile gospodarju.

Aleksander Petrovič je kljub prigovarjanju Sofje Ivanovne in Fome Fomiča, naj spije vsaj eno skodelico čaja, s svojo šatuljo odšel takoj po žrebu, češ da ima opravke. Vanjuša se je prav tako poslovil od zbranih – skrbni oče in Nadinka sta ga dala spat v zakonsko posteljo. Ostali so se med razpravljanjem o opotečnosti sreče in kapricah usode porazgubili po sobah.

Po odhodu Aleksandra Petroviča se je Krutobruškov kar nekoliko preveč sprostil: s kartami v rokah je tekal od enega znanca k drugemu in jih nagovarjal, naj se usedejo in odigrajo partijo.

»Kaj rečete, dragi Akula Gerasimovič,« je polglasno rekel Mihajla Mihajlovič, »očitno so nas sem povabili, da bi nas sestradali ... Zabava pa taka! Še pisalo je: 's pogostitvijo in raznimi razvedrili'. Kaj ti bodo razvedrila, ko ti jesti ne dajo ...«

»Da, tudi jaz bi lahko kaj pojedel ...«

»No, hvala bogu, punček nesejo ...«

In res, s hodnika se je pojavila Savišna z ogromnim pladnjem, obloženim s kozarci in skodelicami, za njo pa je s povešenim pogledom šla Nadinka, nesoč košaro s prepečencem in krajci belega kruha.

Gostje so obkročili pladenj.

»Hja, punček,« je Mihajla Mihajlovič še naprej govoril eksekutorju v uho, »prej nekakšen voden čaj ... A! He, he ...«

»Po mojem bi lahko primešali malce, veste ... rumčka.«

»Poslušaj, ljubica, kako ti je ime?«

»Savišna.«

»Mogoče veš, Savišna, ali bi lahko v kozarca dobila ruma, a?«

»Ne, Sofja Ivanovna se že tako jezi, da preveč nalivam ...«

»Kaj se pa lažeš, koza!« se je zadržla Sofja Ivanovna, vsa škrlatna od jeze.

»Oprostite, Mihajla Mihajlovič, neumnica, provincialka ... Vaš kozarec, če izvolite.«

»Podeželska preprostost,« je navrgel Mihajla Mihajlovič in se hudobno nasmehnil. »Ah, ti, Savišna, Savišna! Rumenokljunka!« je dodal, ko je gledal zmedeno babnico.

Natalja Vasiljevna Semjaničkina, njena hči, botra Arina Petrovna, hčere Krutobruškova ter Ivan Ivanovič so posedli po stoli in divanu ob okrogli mizici. Z zanimanjem so poslušali Silo Mamontoviča Buslova, ki je leporečil o zborovskih pevcih. Trdil je, da tisti iz Žukova pojejo *fostonično* – prav zato jih ima raje od poštnih.

Med pogovorom je v sprejemnico Krutobruškovih prišla vdova Pelageja Kuzminišna Kuvirkova z dvema hčerama in sinom, nenavadno begavim mladencem z natančno zvezanim čopkom. Vsak njegov gib je dajal vedeti, da gre za veččega gospodiča.

Nosil je rjav frak s svetlimi gumbi, modro kravato, lilast brezrokavnik ter oprijete hlače, s katerimi je bil očividno zelo zadovoljen: nogo je neprestano iztegoval predse in jih gladil z dlanjo.

Pelageja Kuzminišna je privedla hčeri h gosposinji; mladi Kuvirkov se je sprehodil prav do vsake damske ročice.

»Ah! Škoda, ljuba Pelageja Kuzminišna, da ste zamudili loterijo.«

»Kaj moremo, draga Sofja Ivanovna, enostavno ni šlo ... Kje je vaš Foma Fomič?«

»Kvarta s prijatelji, kot po navadi ... Dovolite, da vam predstavim svojo znanko Nataljo Vasiljevno Semjaničkino.«

»Me veseli ...«

Dami sta se poljubili.

V tem času je Petru Petroviču (tako je bilo ime mlademu Kuvirkovu) že uspelo natrositi kup ljubeznivosti in si pridobiti splošno naklonjenost. Zdaj je stal pred Ljubo Fominišno in jo naprošal, naj z njim odpleše prvo francosko četvorko.

»Pelageja Kuzminišna, izvolite ... čaj,« je rekla Sofja Ivanovna in pokazala na pladenj, ki ga je nosila Savišna, »gospodični, postrezita si. Peter Petrovič! Bi čaj?«

»Ne, hvala lepa, tu mi je lepše kot ob skodelici čaja ... Še toliko bolj, ker se lahko pogovarjam z vašo hčerjo.«

»Vaš je pa od sile, prav res, Pelageja Kuzminišna ... Kjer so dekleta, je tudi on ...«

»Ne govorite, takšen zapeljivec, da glava boli ...«

»Pa saj,« jo je prekinila Natalja Vasiljevna, »pri tej starosti je to zelo dobro, celo nujno, in zdi se mi, da je vaš sin uglajen in izobražen mladenič.«

Apolon Ignatjevič, silno visok suhljat uradnik v svetlo zeleni uniformi se je usedel za klavir. Znana melodija je zaznamovala začetek plesa. Kavalirji so se zavrteli ob svojih damah, ostali pa so se stisnili k steni.

Medtem se je partija v drugi sobi vse bolj razvnela. Še posebej ognjevit je bil Bakh Onufrijevič, ki mu je kljub navodilom Sofje Ivanovne kuharici, naj gostom ne naliva več kot en kozarec punča, nekako uspelo dobiti dva.

»Ne, prijateljček, kakor hočeš,« je kričal Akuli Gerasimoviču in s pestjo zbijal po mizi, »samo ne meči ven križeve dame, ne drzni si!«

»Kot prvo, nisva na ti,« mu je srdito odvrnil eksekutor, »kot drugo, nimam vas časti poznati osebno, zato me zanima, spoštovani gospod, kaj vam daje pravico kričati?«

»Kaj? Kaj?«

»Dovolj, gospoda! Bakh Onufrijevič, da te ni sram!« je rekel Foma Fomič. »Pa kaj potem, če je Akula Gerasimovič odvrnil križ, ti bi vrgel aduta, pa

bi bilo konec.«

Ne vem, kako bi se vse skupaj končalo, če ne bi zvoki prve francoske četvorke, podrsavanje plešočih, predvsem pa vročično poteptavanje mladega Kuvirkova v kvartačih vzbudilo želje pogledati, kaj neki se dogaja v sprejemnici. Imeli so kaj videti: Peter Petrovič, ki je plesal z Ljubo Fominišno, je hotel tokrat preseči samega sebe. Soplesalko je z nekakšno strastno vznemirjenostjo spremljal s pogledom ali pa je skakal vstran in bliskovito drobil z nogami. Ko je morala njegova dama priklekniti, je padel na koleno, mahal po zraku z robcem in se tako nasmihal, da je morala celo Ljubočka pobesiti pogled. Zanimivi so bili tudi drugi, na primer Voloskov in še nek mlad uradnik v črnem fraku, ki je plesal s hčerjo Sile Mamontoviča in se na vse pretege trudil, da bi opozoril nase. Njegova prizadevanja so bila spričo drznosti Petra Petroviča popolnoma neuspešna.

»Priznam, gospa, vaš sin tako pleše,« je rekel debeli računovodja Pelageji Kuzminišni, »da mi je kar sapa vzelo ... Kje se je pa tako izvežbal?«

»Moj Petinka še vedno hodi na vaje ... Vsako soboto brez izjeme obiskuje tečaj.«

»Najbrž tam dobro učijo, na tem tečaju?«

»Pravi, da se nikjer drugje ni moč naučiti plesati ... Pa še družba, kompanija, tam so vsi tako uglajeni ...«

»Kajpak,« je rekla Natalja Vasiljevna, »za izobraženega mladeniča je to zelo pomembno, sploh če ga, kakor pravite, tamkajšnja družba privaja na blesk, sijaj, saj veste ... *laisser-aller*² ...« Tu se je dama zmedla ali, kakor bi rekel Gogolj, začvekala.

»Smem vprašati, gospa, koliko plačujete? Ali pa vas povabijo?« je dalje spraševal prostodušni računovodja.

»O, ne, plačujemo, tako kot v Ameriškem klubu,« je odgovorila nič manj prostodušna Pelageja Kuzminišna. »Samo ne vem, koliko ... Petinka, Petinka! Koliko plačaš na tečaju za eno uro?«

²Fr. razpuščenost.

»Rubelj!« je zvonko zavpil mladi Kuvirkov in naredil *entrechat*.

»Česa ne poveste, to je naravnost sijajno!«

»Ne govorite ...«

Ena za drugo so si sledile kadrilje, prekinjali pa sta jih zgolj Sofja Ivanovna in Savišna, ki sta gostom (kot nalašč med plesom) raznašali jabolka, sladkarije in fige.

Z vsako pretečeno uro so plesalci postajali bolj živi. Celo Dmitrij Aleksejevič Voloskov, ki se je z Veročko že ves večer vrtel, ne da bi spregovoril eno samo besedo, si je končno drznil načeti pogovor.

»Kako ste bledikavi ...« je tresočé izdaval in povesil pogled.

»Kaj pa govorite! Sploh nisem bledikava.«

»Ne, res ste zelo bledikavi.«

»Ne, prav nasprotno ...«

Sicer pa njun pomenek ni trajal dolgo: naenkrat sta se zmedla in znova obmolknila.

Niti Ivan Ivanovič Masljanikov si ni mogel kaj, da se ne bi pridružil plešočim. Povabil je mlajšo hčer gospe Semjaničkine in se spustil na parket.

Poskoki in skakljaji mladega Kuvirkova so pritegovali vse več pozornosti, ko pa se je z Nadinko zavrteel v ritmih mazurke, se je poleg vzklikov z nekaj koncev zaslišalo tudi ploskanje.

»Moj bog, kakšna sreča je imeti takšnega sina! Kako čudovit mladenič! Kakšna spretnost!« se je slišalo z vseh strani.

Pelageja Kuzminišna je bila vsa iz sebe od veselja in materinskega ponosa.

Okoli plešočih se je zbiralo vedno več ljudi. Kuvirkov se je razživel; nenadoma, ravno takrat, ko se je sredi dvorane pripravljaj na neko figuro, so ga njegovi pantaloni, ki so bili - za močnejši vtis - oprijeti, pustili na cedilu. Zanka, ki je držala napeto hlačnico, je počila, mladi Kuvirkov pa je obstal z razgaljeno nogo!

Kdo bi opisal učinek, ki ga je ta nesrečni dogodek imel na goste Krutobr-

juškova? Čigav čopič bi zmozel upodobiti Petra Petroviča, primoranega vsem zbranim pokazati naravno lepoto svoje noge?

Mazurka se je ustavila, povsod se je razlegel grozanski hohot (Mihajla Mihajlovič se je smejal najglasneje), gospodične so kriče skrile obraze v roke. Pelageja Kuzminišna ni prenesla tako okrutnega preobrata: postalo ji je slabo. Na kratko, zmešnjava je bila nepopisna.

Kuvirkov je nekako le zakril nogo z robcem, odvihral v kuhinjo, podrl Savišno, ki je nato na tla prevrnila pladenj z že pripravljenimi kruhki, in se – ne oziraje se na posledice pobega – odpravil domov.

Kakorkoli, pripetljaj je močno vplival na splošno razpoloženje. Pelageja Kuzminišna se po škandalu, ki ga je doživel njen ljubljani sin, ni pustila prepričati, da bi ostala na zabavi, in je takoj odšla. Kvartopircem ni bilo do nadaljevanja partije, ki jo je prekinila zmešnjava v sprejemnici, še manj pa zato, ker se je Bakh Onufrijevič spet repenčil in grozil eksekutorju, naj si ne drzne ponovno vreči pikove osmice. Apolon Ignatjevič prav tako ni pokazal posebne želje, da bi še naprej igral na klavir, ker je bil bojda utrujen. Skratka, veselja je bilo konec.

Odločili so se, da je čas za prigrizek. O večerji ne bomo izgubljali besed, povejmo le, da so se mesna pita in – še posebej – kruhki izkazali za izredno okusne in so prislužili Sofji Ivanovni laskave pohvale. Teh se je vzdržal le Mihajla Mihajlovič Žolčni, ki znova ni strpel, da se ne bi sklonil k ušesu eksekutorja: pita je bila po njegovem prežgana, po kruhkih pa naj bi bil namesto parmezana potresen prah. Tudi kaviar je bil vsem pogodu; a Foma Fomič si je pulil lase – sprevidel je namreč, kako se je uštel, ko ga je vzel namesto teletine. Kaviar je goste žejal in nenehno gnal k pijači, ki je ni ostalo niti kapljice. Bakh Onufrijevič je med prigrizkom tako globoko pogledal v kozarec, da je dolžnosti, časti in vljudnosti navzlic slekel uniformo ter brez ozira na navzoče dame naklatil lepo število opolzkesti, nakar so ga pod roko odvedli ven.

Kmalu zatem so se gostje pomalem začeli pripravljati na odhod. Prvi so dezertirali Semjaničkini.

»Nasvidenje, dušica Sofja Ivanovna, hvala za gostoljubje, pa nikar nas ne pozabite ... Ašinka, si vzela pipo?«

»Imam jo, mamica.«

»Dobro, kje pa je Vladimir Makarovič? Vladimir Makarovič!«

A Vladimir Makarovič se ni odzval, v stanovanju ga ni bilo. Začeli so ga iskati. Preobrnilo so vse sobe; Semjaničkina od nikjer. Foma Fomič je begal sem in tja, iz sprejemnice v kuhinjo, iz kuhinje v sprejemnico, pogledal je celo pod mize in divane, a brez uspeha. Vsi so sodelovali pri iskanju uradnika. Natalja Vasiljevna je bila grozno razburjena, Anfisa in Ašinka sta jokali. Nazadnje je Mihajla Mihajlovič Žolčni nekaj šepnil Fomi Fomiču, gospodar pa je z nasmehom rekel:

»Takoj ga pripeljem, ne bojte se ...«

Kmalu se je vrnil; za roko je držal Vladimirja Makaroviča, ki je imel zapane oči in popolnoma neurejeno obleko.

»Ah, moj bog!« je kriknila zardela Natalja Vasiljevna. »Kje pa je bil? Kje?«

»Vladimir Makarovič ... Šel je ... No, in zaspal ...«

»Ne ... Jaz ... Čisto malo ... Saj ni nič ... Saj ni nič ...«

»Kakšno je zunaj vreme?« je Mihajla Mihajlovič vprašal Semjaničkina in se nasmehnil.

Vsi so se zasmejali.

»Lepa hvala ... Mraz je ...« je zamomljal Vladimir Makarovič in se sramežljivo oziral na vse strani, da bi našel mesto, kamor bi se skrnil.

»Nasvidenje torej, Sofja Ivanovna,« je rekla Natalja Vasiljevna. »Foma Fomič, moje spoštovanje ... Ti boš pa že videl ... Bedak! ... Da me takole sramotiš ... Le počakaj!« je sikala možu na uho, ko sta šla po hodniku.

»Bog mi je priča ... Natalja Vasiljevna ... Nič takšnega ... Samo malce ...«

»Ti bom že dala nič takšnega ... Samo da pridemo domov ... Nasvidenje, draga Sofja Ivanovna, nasvidenje ...«

Foma Fomič je iz kuhinje vzel svečko, da bi pospremil goste. Ko je iskal Semjaničkina, je namreč videl, da so tiste v veži dogorele; po stopnicah so se valjale le še repe.

»Moje spoštovanje, Natalja Vasiljevna ...«

»Nasvidenje, Foma Fomič ... Pazite, da se ne prehladite ...«

Vladimir Makarovič ni rekel ničesar. Bil je napol mrtev od strahu pred hudo uro, ki mu jo je obljubila boljša polovica.

Mihajla Mihajlovič in Akula Gerasimovič sta se brž poslovila od Kruto-brjuškovih. Prvi je celo pot zabavljajl čez vse in vsakogar. Foma Fomič je zaman prepričeval Silo Mamontoviča, naj ostane še kakšno urico in odigra partijo preferansa: računovodja je sledil splošnemu vzoru in odklonil povabilo. Medtem ko so gostje odhajali, gostitelja pa sta bila v kuhinji, je Dmitrij Aleksejevič Voloskov ustavil Veročko ob oknu sprejemnice. Bil je zatrdno odločen, da ji bo tokrat formalno izpovedal ljubezen.

»Ne, zdaj me boste pozabili,« je govoril in mel v rokah klobuk. »Vera Fominišna, niti spomniti se ne boste hoteli ...«

»Ah, nehajte ...«

»Ne, nikakor ne morem nehati ... Jaz ... Vi ... Na srcih ljudi, ki vas ljubijo, ste sezidali tempelj večnih muk ...«

»Ne, ravno nasprotno ... Vi mučite mene ...«

»Ne, Vera Fominišna ... Ne morem, ne smem vas mučiti ... Vse življenje si želim ostati z vami ... Zdaj sem sam ... Brez vas sem pripravljen umreti ...«

»Tudi jaz bom ostala sama ... In ... Ko odidete ... Bodo zbledele barve mavrice ...«

Bog ve, kako bi se končal dialog zaljubljenecv, če ne bi prišla botra Arina Petrovna v sprejemnico po Vero, od katere se je hotela za vsako ceno posloviti. Mladi Voloskov se je moral ločiti od svoje ljubljene.

Minilo ni niti četrt ure, pa je stanovanje Krutobrjuškova opustelo. Le še Ivan Ivanovič Masljanikov se je ubadal z Vanjušo, ki je bil po spancu zelo neprijazen in je kljub prigo varjanju ter dobrikanju Sofje Ivanovne brez usmiljenja mlatil očeta po desnem licu.

Gostje so se razšli s polnimi žepi in torbicami klevet ter nadvse duhovitih opažanj o plesu in domačih Fome Fomiča Krutobrjuškova. Kaj moremo!

Povsod se tako počne: na tem svet stoji.

Kar se tiče Sofje Ivanovne, je ta v trenutku, ko je zaprla vrata za zadnjim gostom, ubrala druge strune in se spravila na prostodušno Savišno.

»Res si se izkazala, sestrica, kako si me pustila na cedilu! Kdaj si se tako pobebila, gos neumna! Provincialka!«

Na tej točki se je Sofja Ivanovna z občutkom razžaljenega dostojanstva že lotila oštevanja kuharice, nato pa ji je, kot se je rad izrazil njen mož, iznenada postregla s tako izbranimi besedami, da si jih ne upamo prenesti na papir.

Savišna je pred svojo gospo stoje zadremala in med pridigo, ki je ni zares poslušala, skorajda omahnila.

Tudi sam Foma Fomič se je komaj držal na nogah, vseeno pa je še kar dolgo hodil po sobi. Po glavi so se mu sukale ne najbolj vsakdanje misli; mučil ga je demon samoljubja in častihlepja. Bil je popolnoma prepričan, da je s svojim plesom veliko pridobil. Že to, da so se gostje prenapili punčka, ga je kot gostitelja močno veselilo. Naslednji dan bo v službi med svojo pripovedjo o včerajšnjem prazniku sila spretno in skromno omenil Bakha Onufrijeviča, spoštovanega moža, ki pa je zaradi razkošne pogostitve povsem izgubil nadzor nad samim seboj. Tako se je Foma Fomič za dvajset rubljev proslavil z gostoljubjem, povrhu pa je italijansko šatuljo dobil ravno svetnik. »Vse to bo še prav prišlo,« si je mislil Krutobrjuškov, »pa čeprav dejansko ni nič takšnega. Morda italijanske šatulje sploh ne potrebuje, morda jo jutri podari Avdotji Semjonovni ali pa se je kako drugače znebi, a vseeno sem mu z njo ugodil. Pridobil sem si njegovo naklonjenost; to je dobro, to bo še prav prišlo, naklonjenost vedno prav pride ...« In Foma Fomič je zaspal z mislijo o tem, za kaj vse pride prav naklonjenost.

Na svoji strani postelje je Sofja Ivanovna najprej razmišljala o punčku, nato pa je čisto polagoma prešla k trakovom na čepcu Natalje Vasiljevne in osmim funtom teletine, zamenjanim za kaviar. Potem je še bolj polagoma prešla k Vanjuši, ki je tolkel svojega atka po desnem licu, in Nadjinim novim škornjem. Nadalje se je zamotila z visoko ceno drv in drobižem, ki ji ga je nekoč vrnil nek dokaj čeden trgovček s strganim rokavom

... Dolgo in skrbno je razmišljala o presti botrice Arine Petrovne ter se naposled ustavila pri zajetnosti Sile Mamontoviča ...

Veročka je dolgo sanjarila o Voloskovu. Tudi njene misli so begale sem in tja, toda vse so se vrtele okoli dragega. Ljuba in Nadja sta preprosto zaspali. Nasploh so bile vse tri zelo zadovoljne, da so se naplesale.

Savišna pa ni bila zadovoljna. Prvič zato, ker ji je Mihajla Mihajlovič Žolčni rekel, da je rumenokljunka, čeprav ves svet ve, da ima na plečih že štiri križe; drugič zato, ker se je gospodarica tako razkačila.

Ni znano, o čem je še razmišljala; pisec te povsem resnične pripovedi pa lahko z gotovostjo doda, da se je Savišna še dolgo pretegovala, veliko zehala in se nekajkrat privzdignila na postelji, da bi se zadrila na lačno mačko, ki je vročično glodala kost:

»Marš! Vrag te vzemi!«

Pozabljeni junaki nekih drugih časov (ali *Kdo za vraga sta Dmitrij Vasiljevič in Foma Fomič*)

Blaž Podlesnik
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

I.

Dmitrij Grigorovič (1822–1899/1900) je bil v drugi polovici štiridesetih let 19. stoletja znano pisateljsko ime, danes pa je – sploh če na rusko književnost gledamo v širšem kontekstu svetovne književnosti – praktično pozabljen. To še posebej velja za njegova zgodnejša dela. Ta so med sodobniki v času, ko je ruska proza iskala nove možnosti za soočanje z družbeno stvarnostjo, vzbudila precejšnje zanimanje, a so se kasneje – v drugi polovici 19. in v 20. stoletju – izgubila v množici besedil zgodnjega ruskega realizma kot tipična dela obdobja. Avtorje in literarne zgodovinarje poznejših obdobj so zanimali izjemni, prelomni avtorji in dela, ki so s svojim literarnim vplivom segla daleč onkraj časovnih okvirov dobe, v kateri so nastala, literarni pojavi, ki so bili za obdobje tipični, pa so pogosto ostali spregledani ali na obrobju aktualnega literarnega dogajanja.

Grigorovič je imel v primerjavi s številnimi drugimi bolj ali manj pozabljenimi avtorji obdobja v tem pogledu sicer srečo, saj je prve odmevnejše literarne korake naredil v okviru literarne skupine oziroma šole, ki jo je kasneje sovjetska literarna veda razglasila za začetnico razvoja družbenokritičnega realizma, ta pa je bil v očeh sovjetskih literarnih zgodovinarjev pomembna faza v razvoju socialističnega realizma. Ime Grigoroviča je namreč v literarnozgodovinski refleksiji neločljivo povezano z *naturalno šolo*, skupino mlajših posnemovalcev Gogolja, ki so se pod okriljem znamenitega kritika Visariona Belinskega (1811–1848) sredi štiridesetih let 19. stoletja deklarativno odmikali od romantičnih literarnih klišejev ter iskali načine, kako s pomočjo literature osmisлити aktualno družbeno stvarnost. Pri tem so v izboru tem iz sočasne stvarnosti sledili Gogoljevi peterburški prozi in najnovejšim vplivom francoske književnosti, ki je predvsem v žanru socialnega romana ter v krajših proznih delih, ki jih je združevala v cikle (najbolj znan primer je Balzacova *Človeška komedija*), iskala nove načine, kako v prozi analitično in celostno predstaviti posamezne družbene pojave.

Enakim načelom so v Rusiji sledili tudi predstavniki *naturalne šole*. Predvsem v prvem obdobju so sodobno stvarnost takratne prestolnice Sankt

Peterburga skušali predstaviti v zbornikih krajših proznih orisov iz življenja najrazličnejših družbenih ali poklicnih skupin, ki so v romantični literaturi ostajale na obrobju ali so bile celo nevidne. Ta besedila, ki so skušala analitično predstaviti živo telo sodobnega velemesta na način, da so se lotila opisovanja posameznih njegovih "organov", so žanrsko opredelili kot *fiziološke orise*, več takšnih besedil, ki so jih navadno prispevali različni avtorji, pa naj bi, zbranih v eni knjigi, ponudilo čim bolj celostno sliko sodobne mestne stvarnosti. Sam žanr *fiziološkega orisa* je nekakšen hibrid časopisne in literarne obravnave določene teme, s ciljem analizirati določen družbeni fenomen je blizu sodobni esejistiki, v želji, da bi bralcem predstavil zanimive, nove in spregledane obraze sodobnosti, je povezan s časopisnim feljtonom, medtem ko živi literarni opisi dogajanja in različna literarna sredstva za izražanje avtorjevega odnosa do predstavljenega ta besedila povezujejo s tradicijo klasičnih literarnih žanrov.

Ravno v tem žanru je Dmitrij Grigorovič dosegel prve odmevnejše literarne uspehe, ko je za zbornik *Fiziologija Peterburga* napisal "klasičen" fiziološki oris z naslovom *Peterburški lajnarji* (1845). V njem je predstavil različne vrste peterburških uličnih zabavljачev, ki so na ulice severne prestolnice prišli iz vseh delov Evrope, opisal je njihova bivališča in njihov vsakdan, v zadnjem delu orisa pa je predstavil še tipično ulično predstavo zabavljачev, ob kateri besedilo od analitičnega opisa specifične poklicne skupine preide v živo in neposredno literarno podobo uličnega dogajanja. Istega leta je za drugi zvezek istoimenskega zbornika napisal tudi *Loterijski ples*, ki pa ga je glavni kritik šole Belinski v primerjavi z *Lajnarji* sprejel precej zadržano.

Sredi štiridesetih let – še pred prvim odmevnim uspehom prijatelja in v nekem obdobju celo sostanovalca Dostojevskega – je torej Grigorovič že opozoril nase kot pisatelj. Podobno kot Dostojevski je tudi Grigorovič v Peterburg prišel konec tridesetih let, da bi se šolal na Glavni inženirski vojaški šoli (*Glavno inženirsko učilišče*) – tam je tudi spoznal Dostojevskega –, a je šolo predčasno zapustil ter se kot zunanji slušatelj vpisal na tečaje Akademije umetnosti. Nato se je navdušil nad gledališčem, se preizkusil kot igravec, nekaj časa delal v uradu, ki je kuriral programe državnih gledališč, nato pa se je – potem ko se je seznanil s pesnikom, prevajal-

cem in urednikom Nikolajem Nekrasovom (1821–1878), ki se je v tem času že preživljal s pisanjem – odločil, da se poskusi kot poklicni literat. Ker je imel po mamini strani francoske korenine in je odlično govoril francoško, hkrati pa ga je zanimalo gledališče, je začel s prevodi francoskih vodvilov in kasneje po vzoru Gogolja napisal dve krajši zgodbi, od katerih je bila prva tematsko vezana na življenje peterburških gledališč (*Gledališka kočija*, 1844). Leta 1845 ga je Nekrasov povabil k sodelovanju v zborniku *Fiziologija Peterburga* in po objavi obeh že omenjenih fizioloških orisov se je Grigorovič odločil, da se poskusi tudi v drugih proznih žanrih.

Ker je bil prepričan, da se v vrvežu prestolnice ne more zares posvetiti pisanju, se je preselil na rojstno posestvo, kjer je začel pisati svojo prvo povest z naslovom *Vas* (1846), v kateri je bralcem skušal predstaviti življenje preprostega vaškega kmečkega prebivalstva. Podobno kot so ga v Peterburgu zanimali družbeni odnosi v gledališkem okolju, med pouličnimi zabavljači ali med nižjim uradništvom, so ga na vasi zanimali odnosi med kmečkim prebivalstvom, ki je bilo še vedno pretežno nesvobodno, ter zemljiškimi gospodi in njihovimi namestniki, ki so s svojimi odločitvami krojili usode malih ljudi ruskega podeželja. V *Vasi* je to zgodba o dekletu siroti, ki raste v tuji družini in ki jo zemljiški gospod skuša “osrečiti” s tem, da ji poišče ženina. Siroto prisilijo v poroko s sinom premožnejšega kmeta, ki se tudi ne želi poročiti z revnim dekletom, saj bi si njegova družina zaslužila nevesto s primerno doto, in tako mlada nevesta znova pristane v družini brez ljubezni in polni nasilja, kjer po nekaj letih zboli in umre.

Tudi naslednja njegova povest z naslovom *Nesrečnik Anton* (tudi *Anton Sirotnik*, 1847) riše podobno sliko podeželja, kjer revni kmet Anton, prepuščen na milost in nemilost upravniku posestva, skuša preživeti svojo družino in otroke brata, ki ga je upravnik iz maščevanja, ker se je Anton skušal nad upravnikovo krutostjo pritožiti gospodarju, poslal v vojaško službo. Ker Anton potrebuje denar, se odpravi prodat konja, a mu tega na sejmu ponoči ukradejo. Ko išče ukradenega konja, na koncu pristane v gozdu pri razbojnikih, h katerim se je – kot se izkaže – pred vojaščino zatekel tudi njegov brat Peter. Razbojniki mu obljubijo pomoč, a ko se skupaj odpravijo iskat ukradenega konja, jih aretirajo in skupaj z razboj-

niki tudi Antona doleti sodišče in prisilno delo v Sibiriji.

Že *Vas*, še bolj pa *Nesrečnik Anton* dokončno uveljavita Grigoroviča kot eno pomembnih imen ruske proze štiridesetih let. Čeprav Belinski *Vasi* očita, da ni zanimiva kot povest, temveč predvsem kot niz "orisov kmečkega vsakdanjega življenja" (Belinski, 1950: 263), pa ob *Nesrečniku Antonu* z bolj izraženim sižejskim lokom ugotavlja, da gre za "več kot povest" oziroma za roman (1950: 344), in avtorju napoveduje svetlo prihodnost. Obe deli toplo sprejmejo tudi bralci, saj lahko v njih – v času, ko Ivan Turgenjev šele začena s pisanjem cikla zgodb *Lovčevi zapiski* – najdejo povsem nov literarni pogled na življenje ruske vasi. Prav s temi deli je Grigorovič tudi najpomembneje vplival na nadaljnji razvoj ruskega realizma: z *Nesrečnikom Antonom* je ruskega kmeta denimo odkril sedemnajstletni Lev Tolstoj (gl. njegovo pismo Grigoroviču iz leta 1893), za katerega je vprašanje avtentične literarne upodobitve ruskega ljudstva ključno vprašanje celotnega avtorskega opusa.

Ob koncu štiridesetih in nato v petdesetih letih pa je bilo Grigorovičevi prozi namenjeno vedno manj pozornosti. Avtor je še naprej pisal predvsem prozo o ruskem podeželju (v petdesetih letih sta bila med bolj znanimi deli romana *Ribiči* in *Preseljenci*), a je bila njegova proza iz "ljudskega vsakdana" čedalje pogosteje deležna očitkov o ponavljanju. Ob tem se je Grigorovič v tem času idejno oddaljil od krogov, ki so v literaturi videli predvsem sredstvo za kritiko obstoječih družbenih odnosov, in se zblížal z bolj zmernim liberalnim polom razumništva. Bolj radikalno nastrojeni prozahodni kritiki so mu očitali, da so njegova dela izgubila kritično ostrino, nasprotnikom ruskega približevanja zahodu (t. i. slovanofilom) pa v prozi Grigoroviča niso bile pogodu pogosto krute podobe ruskega podeželja in življenje ruskega ljudstva, saj so ti ljudstvo idealizirali kot enega od temeljev avtentične "ruskosti". Čeprav so kritiki njegovi prozi še naprej priznavali, da realistično prikazuje življenje preprostega človeka, se je v specifičnem literarnem okolju, kjer so različne skupine od literature zahtevale, da ta promovira določeno ideologijo, proza Grigoroviča, ki literarnem smislu ni prinašala kakih posebnih invencij, postopoma umaknila v ozadje.

Po zares plodnih petdesetih letih je Grigorovič v naslednjem desetletju

napisal le en roman, v sedemdesetih pa se je nato povsem umaknil iz literarnega življenja. V literarno zgodovino bi verjetno ostal zapisan zgolj kot eno od imen naturalne šole, če se v osemdesetih letih, ko se realizem že počasi umika novim literarnim smerem modernizma, ne bi znova vrnil k pisanju in napisal nekaj zgodb in povesti, med njimi tudi zelo uspešno povest *Gumijasti deček* (1883), v kateri je opisal dan v življenju dečka, cirkuškega akrobata. Njegovo umetniško ime na plakatu vzbudi interes pri skupini otrok iz premožne družine, ki se odpravljajo v cirkus in jih zanima, kakšne trike bo izvedel "gumijasti" deček, a prav ta dan se deček med večerno predstavo ponesreči in umre. Dan v življenju nesrečne sirote, ki v cirkusu pristane po mamini smrti in ki ga cirkuški akrobat s trdo roko "zmehča" v svojega vajenca, je v povesti opisan od jutranje do večerne predstave, ob tem pa spoznamo tudi življenje v cirkusu, medčloveške odnose ter usodo revnega otroka, ki skuša preživeti v sodobnem mestu. S kontrastom med otroki, ki so v cirkusu publika, in dečkom, ki tam nastopa, je v delu izpostavljena tema izgubljenega ali ukradenega otroštva, zato je bila povest kasneje pogosto ponatisnjena v različnih izdajah otroške in mladinske proze.

Drugo avtorjevo odmevnejše delo poznega obdobja pa so avtorjevi *Literarni spomini* (1982). V njih je avtor, ki je pomembno soustvarjal prvo obdobje ruskega realizma, v poznejših letih pa ostal v stikih z nekaterimi pomembnejšimi imeni ruske književnosti druge polovice 19. stoletja, podrobno predstavil tako svojo ustvarjalno biografijo kot tudi svoje doživljanje prijateljev in znancev v književnih krogih. Ob Tolstojevih dnevnikih in spominih Aleksandra Herzna ter Ivana in Avdotje Panajevje so Grigorovičevi spomini na sodobnike pomemben del mozaika literarnega življenja obdobja.

II.

Če smo v prvem delu zapisa ob dvestoletnici rojstva skušali obuditi spomin na praktično pozabljenega junaka zgodovine ruskega realizma, se v drugem delu na kratko posvetimo njegovim junakom, likom, ki jih je avtor pred več kot poldrugim stoletjem našel v peterburškem uradniškem vsakdanu, jih primerno literarno obdelal ter jih v svojem očrtu *Loterijski ples* vpisal v kulturni spomin.

Foma Fomič – podjetni kolegijijski tajnik in oče družine – je danes pozabljeni bližnji sorodnik nesmrtnih uradniških likov zgodnjega realizma: Akakija Akakijeviča iz Gogoljevega *Plašča* (1841) in Makara Devuškina iz *Ubogih ljudi* Dostojevskega (1846). Prvi je kolegijijski tajnik, druga dva sta titularna svetnika, in čeprav ruski uradniški nazivi 19. stoletja sodobnemu bralcu ne povedo veliko, se prav v njih skriva ključ do razumevanja družbene in literarne vloge danes pozabljenega Fome Fomiča.

V sistemu uradniških služb je v Rusiji po reformah Petra Velikega v začetku 18. stoletja veljala stroga hierarhija, uradniški nazivi pa so bili skupaj s pridvornimi in vojaškimi razvrščeni v štirinajst razredov. Sistem naj bi sposobnim uradnikom omogočal napredovanje ter s tem socialno mobilnost, saj je vladar uspešnega častnika ali uradnika lahko nagradil s podelitvijo dednega plemiškega naziva, do leta 1845 pa so bili do dednega plemiškega statusa upravičeni tudi vsi uradniki, ki so napredovali do osmega uradniškega razreda (naziv kolegijijskega asesorja).³ Ob tem je bil do srede tridesetih let za napredovanje v osmi razred nujen pogoj univerzitetna izobrazba ali opravljen poseben uradniški izpit, kar je v praksi pomenilo, da je za večino uradništva med devetim in osmim razredom obstajala nepremostljiva ovira in da je deveti razred navadno pomenil konec napredovanja. Akakij Akakijevič in Makar Devuškin sta titularna svetnika, revna uradnika, ki sta se po letih prebila do devetega razreda in tam obtičala, Foma Fomič pa je očitno relativno premožen in

³Leta 1845 so nato mejo za pridobitev dednega plemiškega naziva dvignili do šestega razreda, v petdesetih letih pa so bili do tega upravičeni le še uradniki, ki so napredovali do četrtega razreda.

precej podjeten uradnik desetega razreda – kolegijski tajnik, ki v službi še lahko napreduje.

Razlika v ekonomskem in družbenem položaju je tudi izhodišče za povsem drugačno literarno obravnavo uradniškega lika pri treh avtorjih. Gogolj pri Akakiju Akakijeviču uporabi kontrast med družbeno in ekonomsko marginalnostjo in nepomembnostjo lika ter veličastnostjo njegove notranje obsesije z oblačilom, ki naj tudi navzven pokaže, da je nepomemben in od vseh spregledan uradnik tudi vreden pozornosti. Že pred stoletjem je Boris Ejhenbaum v znameniti razpravi o Gogoljevi klasiki pokazal, kako sta oba vidika literarno realizirana v napetosti med komično in melodramatično dimenzijo dela (Ejhenbaum, 1984), na istem izhodišču pa je nato gradil tudi Dostojevski z Makarom Devuškinom. Tudi tu imamo opraviti z ostarelim uradnikom, ki je v ekonomskem in družbenem smislu potisnjen na obrobje, a se ne ukvarja zgolj z zunanjo podobo, temveč s tem, kako bi spregovoril o sebi na način, da bi se uprl uveljavljenemu pogledu na malega uradnika. Dostojevski v pisemskem romanu predstavi literarno samozavedanje lika in prav to izhodišče je bilo osnova prihodnjih pomembnih literarnih odkritij velikega romanista (gl. Bah-tin, 2007). Oba “uboga” titularna svetnika sta v literarni zgodovini pustila neizbrisljivo sled; v ob obeh likih se je namreč izkristaliziralo eno od osrednjih literarnih vprašanj realizma (gl. Verč, 2010: 105–111).

Foma Fomič je v primerjavi z obema titularnima svetnikoma v socialnem in ekonomskem smislu človek s prihodnostjo in ambicijami, a so njegove ambicije omejene na neposredne osebne interese (lik se ne piše kar tako Krutobrjuškov, kar bi lahko v slovenščino prevedli kot *Trdovampek*). Kolegijski tajnik in oče številčne družine si na vse pretege prizadeva, da bi izboljšal svoj socialni in ekonomski status, a zunanji videz tu služi vsakdanjim malomeščanskim ciljem: narediti čim boljši vtis in vzbuditi zavist pri znancih in sodelavcih ter ugoditi nadrejenim ter si s tem povečati možnosti napredovanja, zato je literarni potencial obravnave tovrstnega lika omejen na ironično upodobitev vsakdanje pritlehnosti, ki skuša ohraniti spodoben zunanji videz. Tu ni za literaturo tako produktivne napetosti med objektivno stvarnostjo in notranjim svetom literarnega lika, tu je vse jasno od prvega trenutka dalje, zato je lik Fome

Fomiča zgrajen v skladu z uveljavljenimi literarnimi konvencijami: Foma Fomič ima seveda "hudo" ženo, ki je resnična gospodarica v hiši, tri hčerke – Ljubo, Vero in Nadjo, ki vsaka po svoje ironično opravičujejo svoja krstna imena, neuko in nesramno hišno pomočnico oziroma kuharico, ki nastopa v vlogi burlesknega zrcalnega lika "drage soproge", ter prijatelje in znance, ki so podobno enodimenzionalni ter v očrtu predstavljajo različne tipizirane družbene vloge (dobrodušni debeluh, ponosna mati, mož copata, znanec alkoholik ...).

Da bi bralcu ironično predstavil to malomeščansko uradniško okolje, se Grigorovič sicer opira na gogoljevski komizem, a v primerjavi z Gogoljem tu ni alternativne slike stvarnosti. Grigorovič uporabi tipičen postopek fiziološkega orisa – lokalizacijo: osredotoči se na konkreten prostor in čas ter nam ponudi nekakšno etnografsko sliko družinskega praznika, ki ga je podjetni uradnik skušal nadgraditi s takrat priljubljeno loterijo ter tako dogodek, ki za družinski proračun navadno predstavlja velik strošek, spremeniti v dobičkonosno podjetje. Vsi liki se zberejo v malem uradniškem stanovanju, kar dá avtorju priložnost, da natančno opiše tako njihovo zunanost kot interakcijo med njimi in na ta način ustvari prerez malomeščanskega uradniškega miljeja, bogatega z najrazličnejšimi značaji, a omejenega v svojih željah in ciljih.

Grigorovičev *Loterijski ples* torej ni velika pozabljena literarna umetnina 19. stoletja, podobno kot njegov Foma Fomič ni po krivici spregledan genialni literarni junak, a oba skupaj pomagata dopolniti sliko ruske književnosti 19. stoletja, v kateri so bila izjemna in prelomna dela mogoča ravno zato, ker je obstajala razvita žanrska književnost, ki je utrjevala niz zgodnjerealističnih literarnih konvencij, ki so jih nato dinamizirali prelomni avtorji in bodoča velika imena ruske proze. Ker brez tega konteksta ne moremo zares razumeti, v čem je pomen enih in drugih, je prav, da smo se Grigoroviča ob dvestoletnici najprej spomnili prav s prevodom enega njegovih zgodnjih fizioloških očrtov ter z upanjem, da bomo v prihodnje v slovenskem prevodu dobili še katero od njegovih danes pretežno pozabljenih uspešnic.

Literatura

Bahtin, M. (2007). *Problemi poetike Dostojevskega* (U. Zabukovec, Prev.). LUD Literatura.

Belinski, V. (1950). *Članki in eseji o književnosti*. Cankarjeva založba.

Ejhenbaum, B. (1984). Kako je narejen Gogoljev Plašč. V *Ruski formalisti* (str. 338–355). Mladinska knjiga.

Verč, I. (2010). *Razumevanje jezikov književnost*. Založba ZRC, ZRC SAZU.

Dmitrij Vasiljevič Grigorovič

Loterijski ples

Prevedel Vitja Bizjak

DOI: 10.4312/VLEW8235

Urednika: Miha Javornik in Blaž Podlesnik, avtor spremnega besedila: Blaž Podlesnik, tehnično urejanje in priprava za elektronsko objavo: Blaž Podlesnik
Jezikovni pregled: Darja Markoja

Uredniški odbor zbirke E-viri Oddelka za slavistiko FF UL: Vanda Babič, Blaž Podlesnik, Lidija Rezoničnik, Špela Sevšek Šramel, Đurđa Strsočglavec, Namita Subiotto in Jana Šnytová

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Prva e-izdaja.

Publikacija je dostopna na:

<https://doi.org/10.4312/VLEW8235>

Ljubljana, 2022

Publikacija je brezplačna.

Datum prve objave: **september 2022**

Različica dokumenta: **1.0.0**

Zadnjič posodobljeno: **30. 9. 2022**

© Izvirno besedilo ni več predmet avtorskega prava, vse pravice do prevoda in spremnega besedila ohranjata prevajalec in avtor spremnega besedila.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 125958659

ISBN 978-961-297-010-9 (PDF)

ISBN 978-961-297-011-6 (HTML)

ISBN 978-961-297-012-3 (ePUB)